Notat

Dato: 09.10.2014
Til: Larvik kommune v/Kjetil Stender
Fra: Mur og Mer v/ Hilde Viker Berntsen

Emne: Munken kino, Larvik. Muralmalerier i sal. Tilstandsvurdering og anbefaling av tiltak

Figur 1. Kinosal sett mot nord. (Foto: Mur og Mer 2014).

1. Bakgrunn

Munkens kinosal har muralmalerier på vegger og på himling. Maleriene er opprinnelige, og er malt i 1921 av Arnstein Paulsson. Dekoren består av 14 paneler som fremstiller historien om Kvitebjørn kong Valemon – disse er fordelt som 6 paneler på hver av de to langveggene og som et panel på hver side av scenen. Panelene avsluttes mot gulv ved hjelp av en høy brystning. I tillegg til bildefremstillingene er Larviks tidligere byvåpen malt over salens hoveddør mot syd. Det elipseformede taket har rankemotiver i form av en ca 50 cm bred frise som løper i kanten av hele taket i overgangen mellom vegg og kuppel, I midtpartiet er det 4 felt med rankemotiver som stråler i passform mot hver sin himmelretning.
Munken kino er i kommunalt eie, er en bygning med høy verneverdi, men er ikke innefor noen formell vernekategori.

2. Teknikk

Maleriene er malt delvis al fresco. Dvs. at malingen er påført våt puss under herding. Dette sees ved at motivet er satt opp i dagsverk der det er tydelige skjøter i pussen. Det er dessuten gjort en rekke innriss i den ferske pussen for å aksentuere motivet og gi en relieff virkning. Fresco teknikken er supplert med overflater påført al secco – dvs at det er malt på tørr puss. Disse områdene har en løsere avbundet malingsoverflate. Pussen er kalkbasert, og har en jevn glittet overflate. Pigment og bindemiddel er ikke analysert, men er trolig påført i en temperateknikk i form av en oljeforsterket limfarge. Glansen er matt.

Figur 2. Vestvegg. 10 paneler viser en fremstilling av historien om Kvitebjørn kong Valemon. De to panelene nærmest scenen. (Foto: Mur og Mer 2014).

Figur 3. Teknikken er en delvis secco- og delvis frescoteknikk. Her sees riss i fersk puss, som tyder på bearbeiding av den våte pussen. (Foto: Mur og Mer 2014).

3. Tilstand

Malingsflaten

Maleriene fremstår i dag som skitne. Dette er primært overflatesmuss i form av støv, fett og sot. Pigmentene er generelt dårlig avbundet til bindemiddelet, og smitter av ved påvirkning av fukt.

Puss og konstruksjon

Mekaniske skader

Under den glittede overflaten er pussen svært porøs. Dette bidrar til at maleriene er spesielt utsatt for mekanisk belastning idet perforering av overflatene gir sandende effekt i den underliggende pussen. Hele rommet har mange mindre pusskader som trolig skyldes mekanisk belastning fra publikum og drift i rommet. Disse skadene opptrer særlig på de to panelene på sceneveggen og de nedre delene av alle maleriene som er i berøringsavstand. Pusskader med materialbortfall er gjerne begrenset til malingslag og yttersjiktet av pussen inn til 5 mm dybde.

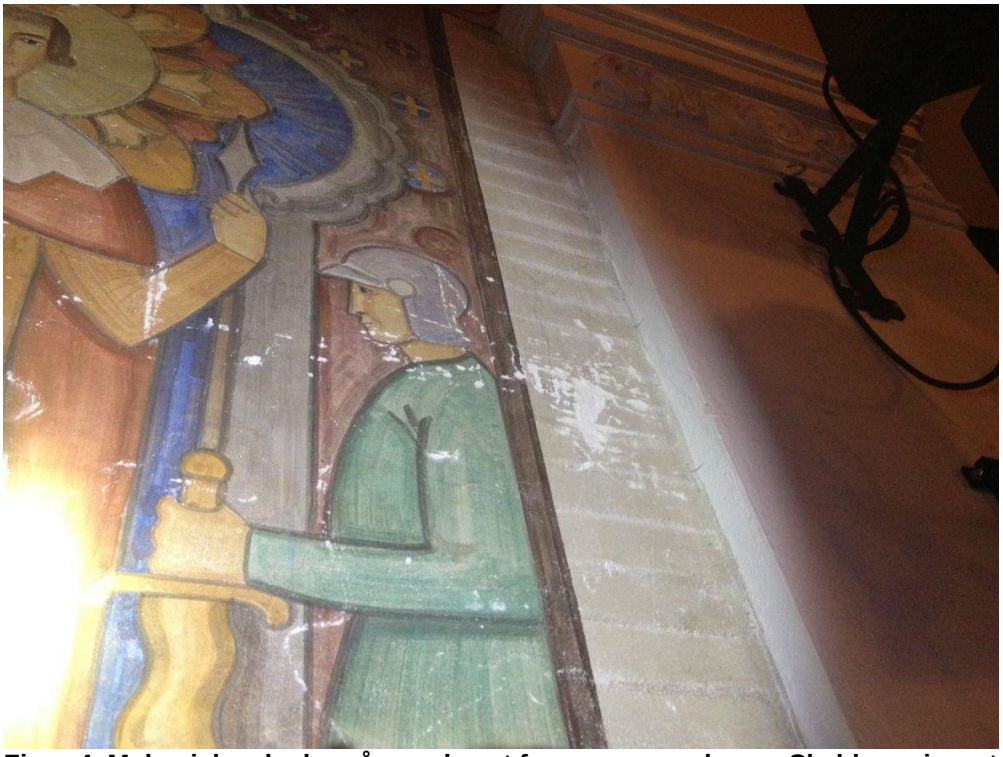

Figur 4. Mekaniske skader på panel vest for scene, nordvegg. Skyldes primært belastning fra scenedrift. (Foto: Mur og Mer 2014).

Saltskader

Pussen er i området rundt scenen stedvis svært pulveriserende – Dette kan tyde på forekomst av salter som gir utvasking av kalkholdig bindemiddel, og dermed en puss med sandete konsistens. Salter i murverk kan komme som resultat av aktive eller tidligere vannlekkasjer. Det er ikke observert reell fuktighet i rommet under tilstandsvurderingen[1]. På fjerde panel fra scenen, østre vegg, er det synlige saltutblomstringer ca. 5 meter over gulvnivå.

[1] Fuktigheten er ikke målt, men kun vurdert visuelt og ved berøring.

Figur 5. Saltutblomstringer i 5. panel fra nord, østvegg. (Foto: Mur og Mer 2014).

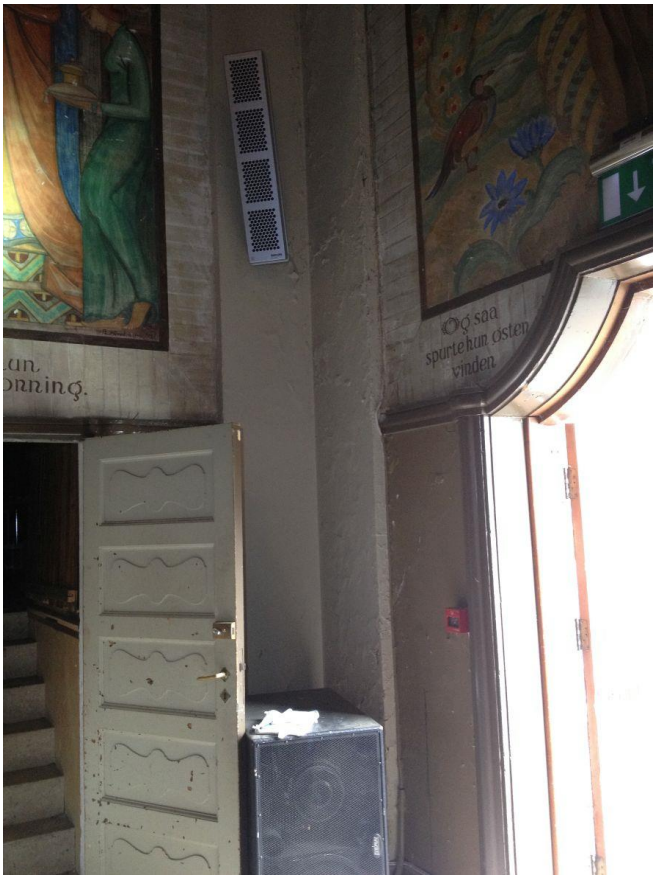

Figur 6. I nordøstre hjørne er det mye skader, materialbortfall, bom og blæring i malingslag. Skadene er konsentrert til hjørnet, og begrenser seg til synelatende til udekorerte områder. (Foto: Mur og Mer 2014).

Revner

Det er enkelte setningsrevner i maleriene og på en del av de øvrige pussede, trukne og mørtelstøpte elementene i salen. Særlig gjelder dette et horisontalt revnemønster som gjentas på alle maleriene på østre langside (yttervegg). På denne veggen bryter dessuten revnene inn i de trukne pilastrene som skiller panelene. Disse ligger ca. 6 meter over gulv - dvs. i flukt med pilasternes gesimshøyde. Revnen kan observeres på eksteriøret i samme område, i form av et horisontalt sprang/ forskyvning i vegglivet med ujevn linje i overgang mellom tegl og fuge. Denne setningen er tydelig konstruksjonsavhengig. I forbindelse med revnen har maleriet en del åpen bom og løst materiale i umiddelbar tilknytning til sårkanten. Det er uvisst hvorvidt setningen er aktiv, men det faktum at den også er synlig i eksteriøret gir en indikasjon på at dette kan skyldes alvorlige konstruksjonsmessige problemer. Det er i tillegg en del revner i tilknytning til døråpninger, særlig over syddør (mot foaje) og over nordre dør mot øst. I disse områdene er det mye lås puss som står i fare for å falle ut.

Figur 7. En horisontal revne (rød pil) løper over hele østveggen (yttervegg) i ca 4-6 m høyde. Trolig er revnen en setningsrevne som er forårsaket av endringer i konstruksjonen. (Foto: Mur og Mer 2014).

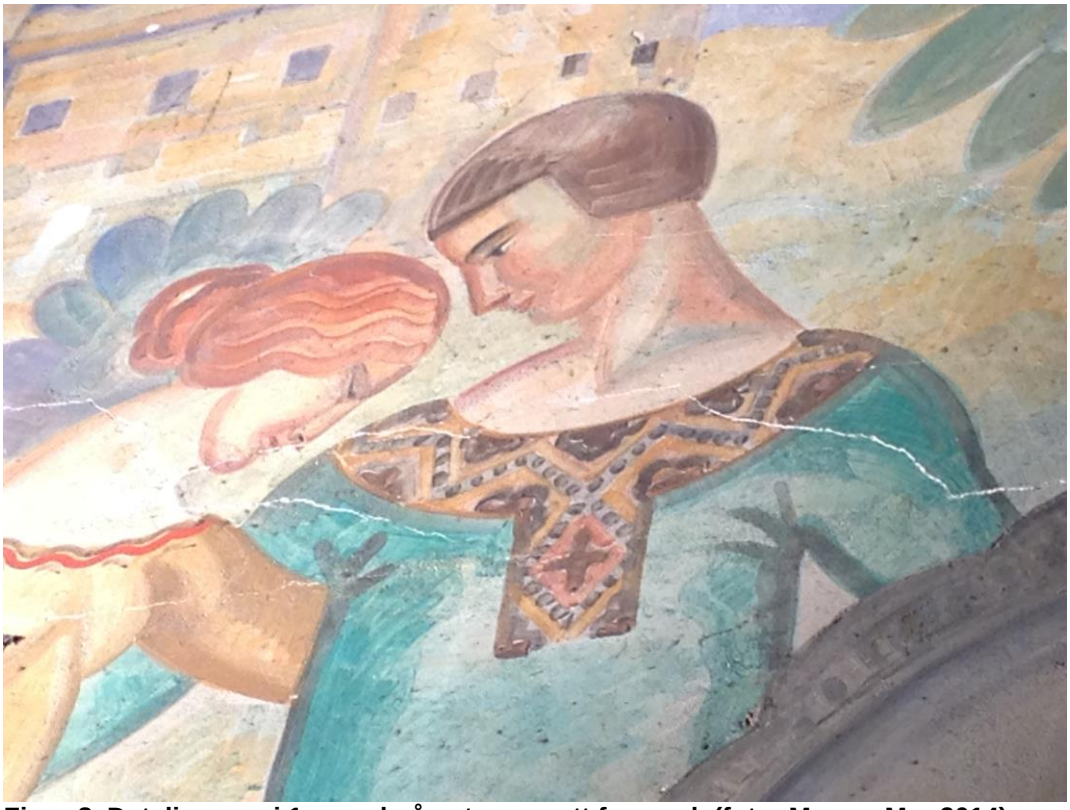

Figur 8. Detalj, revne i 1. panel på østvegg sett fra nord. (foto: Mur og Mer 2014).

Figur 9. Revnen kan være gjennomgående i veggkonstruksjonen – også synlig på østveggens eksteriør (rød pil). (Foto: Mur og Mer 2014).

Figur 10. Diagonale setningsrevner i pilaster, sydvestre hjørne.
(Foto: Mur og Mer 2014).

Figur 11. Mindre revner og løs puss i området tilknyttet syddør (mot foaje).
(Foto: Mur og Mer 2014).

4. Oppsummering og forslag til tiltak[2]

4.1. Oppsummering

Trolig er det konstruksjonsmessige problemer i tilknytning til Munkens kinosal. Dette gir sprekker i maleriene og i pilastre. Det er uvisst hvorvidt setningsrevnene er aktive. Malingsflatene er svært skitne og pigmentene er løst avbundet. Det er enkelte mekaniske skader i form av rift og mindre mørtelskader forårsaket av drift og publikum. Ser man isolert på selve muralmaleriene og den pussen maleriene er lagt på, er likevel tilstanden relativt god. Med henblikk på konserveringsarbeid på disse, er det kun mindre og enkle tiltak som skal til for å utbedre malingsflatene og den underliggende pussen.

4.2. Behandling av muralmalerier

Rensing.

Det ble utprøvd forskjellige metoder for rensing av overflatene. Alle våtrensende metoder viste seg å være utelukket på grunn av de dårlig avbundne pigmentene. Rensing av overflatene må gjøres ved tørrensende metoder. Dette utføres primært ved hjelp av akapad-svamp, «Wishab». Wishab er beregnet til bruk i konserveringsarbeid, og er svært egnet for muralmalerier, da den har en gummiert overflate som skånsomt samler opp støv, fett og sotpartikler og samtidig gir minimal mekanisk belastning på overflatene. Svampene benyttes i kombinasjon med viskelær og fordriver.

Mørtelreparasjoner

For å unngå spenninger i det opprinnelige materialet benyttes kalkmørtler med tilsvarende materialsammensetning som den opprinnelige pussen i reparasjonene. Pussreparasjonenes overflater bearbeides til samme struktur som det eksisterende vegglivet.

Retusjering

Det foretas integrerte retusjeringer i reversible retusjeringsmedier med tilsvarende glans, transparens og farger som det eksisterende malingsmediet. Retusjeringer foretas kun i skader og på pussreparasjoner.

Dekorasjoner i himling

Taket er ikke undersøkt på nært hold, men ser ut til å være i god stand. Unntaksvis er et område på ca. 40x40 cm i nordvestre delen. I området sees hvite skjolder. Her kan det ha vært saltskader, der deler av overflaten har blitt vasket bort. Trolig er det også forvitret puss i dette området. Taket antas å ha samme maleteknikk og materialoppbygning som veggene. Overflatene bør derfor tørrenses og eventuelle pusskader repareres med kalkmørtel og retusjeres med reversible malermedier. (som beskrevet ovenfor)

Konserveringsarbeid i form av rensing, mørtelreparasjoner, fastlegging og retusjering utføres av konservator med muralkompetanse.

[2] Vedlagt følger kostnadsoverslag for de konserveringsfaglige tiltakene.

1. *Behandling av muralmalerier i Munkens kinosal*
2. *Fargeundersøkelser i Munkens kinosal*

4.3. Fargeundersøkelser og rensing av velur

Fargeundersøkelser

Hvis øvrige malte, udekorerte flater i rommet skal males, anbefales tilbakeføring til opprinnelig bruk av materier, farger og teknikker. Avskalling av nyere maling viser blant annet tre-imiterende, mørke overflatebehandlinger på dører og brystning som trolig stammer fra den opprinnelige fargesettingen i rommet. Som grunnlag for en eventuell tilbakeføring bør det utføres en fargeundersøkelse av alle elementer (Primært dører, brystning, pilastre og listverk).
Utføres av konservator med kompetanse på fargeundersøkelser.

Rensing av velur i himling

Veluren renses ved hjelp av støvsuger med bløtt munnstykke. *Kan utføres på dugnad evnt. under veiledning av konservator*.

4.4. Statiske undersøkelser og konstruksjonsmessige utbedringer

Før konserveringsarbeidet på veggmaleriene utføres, er det viktig at bygningen undersøkes med henblikk på eventuelle konstruksjonsmessige utbedringer. De påviste sprekkene på innvendig side av yttervegg mot øst ser ut til å være gjennomgående på ytterveggen. Omfanget er uvisst, men kan tyde på eventuelle bevegelser og nedbrytning av bæring i bygningen. Sprekkene som ble observert under veggmalerienes tilstandsvurdering bør tas på alvor, og kan være en indikasjon på at konstruksjonsmessige tiltak i bygningen bør utføres straks.
Utføres av bygningsingeniør/ statiker.